

újabb korra, a jelenre nézve sem mondhatunk egyebet. Egy-egy író megértését megkönnyíti, jobban mondva alkalmat ad arra, hogy az illetőkkel soha nem foglalkozó is „véleményt alkosson“ rólok s ezért bizonyára kapós lesz. Természetesen ez a része legkevésbé történeti.

Egy a könyvből bizonyosnak látszik: a szerző az írókat mind olvasta s ez a nem mindennapi tulajdonsága határozottan ajánlja. Nagyon sok benne az idézet, az íróktól és bírálóktól egyaránt; ez is érdekes, a mikor már nem tekinthetjük irodalom-történetnek. Politika, tudomány, egybefolyik benne az irodalommal; ez is hozzá járul, hogy az olvasó a XIX. század mindenféle írójáról tájékozódjék — zavarosan. A század német íróinak legnagyobb név- és címtára e mű, melynek írója pedig — megmutatja Grillparzerről, Kellerről írott részeiben — igen jó megfigyelő, ítélő volna, ha e tulajdonságai itt érvényesülhetnének. Nagyon meglátszik azonban, hogy azok a vele „együtt érző barátok“ a bűnösök e munka létesülésében. Első sorban bizonyára P. Schlenther, kiről igen méltánylóan emlékezik meg nem egyszer, a ki a vállalat szerkesztője

E külsőségtől vezetett munka alkalmat ad itt még egy megjegyzésre. Külsőség ez is, de lépten-nyomon bántja a külföldön levő magyart még jobban, mint otthona. Állandóan Ausztriába tesz bennünket. A mi kevés közünk e század német irodalmához volna így külsőleg, az is elenyészik, mert a Magyarországon született írókat osztrákokul nevezi meg. Nem akarjuk ezzel Lenant, Beck Károlyt visszakövetelni mert a „külföldön élő nagy honfitársaink“ féle divatos és büszke mondásokat dicsőségnak éppen nem tartjuk, de ez is érdekes vonása a könyvnek is.

Leipzig.

Ifj. Imre Sándor dr.

Brassai mint philosophus.

Irta dr. Gál Kelemen. Kolozsvár, 1899. 8° V+105 l. Ára 80 kr.

Teljesen igaz a szerzőnek azon meggyőződése, hogy Brassainak, az utolsó magyar polyhistornak, működését a maga egészében és jelentőségében a szakműveltség mai rendszerében egy ember nem tudja megrajzolni. Oly sokoldalú tudós volt, hogy bizony egy embernek lehetetlen az ő működését érdeme szerint méltányolni.

Dr. Gál Kelemen munkájában Brassait, mint philosophust mutatja be. Ez nem könnyű feladat, mert Brassainak philosophiai vonatkozású cikkei el vannak szórva a legkülönbözőbb lapokban, miknek összegyűjtése bizony nagyon fáradtságos. Annál nagyobb az érdeme szerzőnknek, hogy a legnagyobb pontossággal igyekezett összeállítani azoknak jegyzékét s figyelmét nem kerülte ki Brassai legkisebb cikke sem.

Brassai munkásságát művei megjelenésének sorrendjében, aesthetikai, logikai, materialismus elleni, módszertani, darwinismus elleni, vallásbölcseleti és metaphysikai nézeteit tárgyalja. Híven feltünteti a múlt század harminczas éveitől kezdve megindult, mozgalmakban és eredményekben oly gazdag korszak eseményeinek befolyását Brassaira. Adja philosophiai értekezéseinek és munkáinak lényeges tartalmát s a Brassai eszméit összehasonlítja a modern philosophia eredményeivel. Így kimutatja, hogy az eszmetársulás, a képkapcsolás (associatio) elve Brassai legelső értekezésében, mely 1832-ben jelent meg a Nemzeti Társalkodóban, már meg van, ha épen nem is a legvilágosabban. E fontos elv ma már általánosan uralkodik az aesthetikában s minő érdekes összehasonlítás: Fechner német aesthetikus csak 1866-ban, 34 évvel később, mint Brassai, hangoztatta először az associatio fontosságát az aesthetikában. Így Brassai a német gondolkodást éppen 34 évvel előzte meg.

Általában szerző nagy szakértelemmel oldotta meg maga elé tűzött feladatát s buzdításul szolgálhat másoknak, hogy Brassai más irányú munkásságát figyelmökre méltatva megírják.

Toth Ernő.

KÜLÖNFÉLÉK.

Erdélyi műkincsek a párisi kiállításon.

A régi Erdély műkincsei tudvalevőleg egy külön teremben lesznek kiállítva Párisban. A tárgyak leíró katalógusa most van sajtó alatt. A katalógust rövid bevezetés előzi meg, mely tájékoztatni van hivatva (dióhéjba szorítva) a francziákat és a külföldi kiállítási látogatókat arról, hogy mi is volt tulajdonképen „Erdély“ valaha.

E rövid bevezetés megírására a kiállítás történeti bizottsága Szádeczky Lajost kérte föl, a ki a legkimagaslóbb történeti és műtörténeti momentumokat az alább olvasható essay-ben foglalta össze:

Erdély a török hódítás következtében válik ki Magyarországból és alakul külön fejedelmeséggé (1542.). Nemzeti fejedelmeket választ a Szapolyai, Báthory, Bethlen, Rákóczi, Apafi stb. családokból. A török kiverése után a Habsburg-ház uralma alá visszakapcsolatván, külön kormányzó (gubernium) igazgatja 1848-ig, midőn az unio Magyarországgal teljesen létesül.

Az anyaországtól 300 éven át tartó különválás sajátos külön politikai, társadalmi, kulturai életet honosított meg Erdélyben. A fejedelmek a Magyarországon uralkodó Habsburg-ház német császársági politikával szemben, magyar nemzeti politikát űztek, szövetkezve a török szultánokkal, francia királyokkal, lengyellel, svéddelel stb.

A Szapolyaiak (1526—1571) szövetségei a Valoisk-nak, Báthory István Valois Henrik után II. Miksa császárral szemben lengyel